

24.11.2022

Erityisasiantuntija Kaj Välimäki

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 189/2022 vp)

Valtiovarainministeriö kiittää valiokuntaa lausumismahdollisuudesta ja lausuu kunniottaen seuraavaa.

Valtiovarainministeriö kannattaa esityksen tavoitteita ja katsoo, että esityksen mukaiset lainsäädäntömuutokset parantaisivat sukupuolen vahvistamista hakevien henkilöiden ja heidän perheenjäsentensä asemaa.

1. Vanhemmuusnimiketiedon käyttönotolle ehdotettu voimaantuloaika

Esitys sisältää ehdotuksen väestötietojärjestelmässä käyttöön otettavasta uudesta vanhemmuusnimiketiedosta. Vanhemmuusnimiketieto lisättäisiin väestötietojärjestelmään nykyisten lapsen ja vanhemman perheoikeudellista asemaa kuvaavien tietojen lisäksi. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan (s.64) osa viranomaisista tarvitsee jatkossakin tarkkoja eli nykyisiä perheoikeudellista asemaa kuvaavia suhdetietoja. Perustelujen mukaan osalle tietoja vastaanottavista tahoista riittäisi uusi vanhemmuusnimikettä koskeva tieto.

Yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklassa yksilöidyn tietojen minimointiperiaatteen mukaan käsiteltävien henkilötietojen tulee rajoittua siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään. Väestötietojärjestelmästä luovutettavan tiedon tulee myös olla tarpeellinen siihen käyttötarkoitukseen, johon se luovutetaan (Väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009), jäljempänä VTJ-laki 28 §). Tietojen väestötietojärjestelmästä luovuttamista viranomaistehtävän hoitamiseen on säännelty VTJ-lain 29 §:ssä, joka huomioi käyttötarkoitussidonnaisuuden tilanteissa, joissa tiedon tarpeellisuus perustuu laissa säädettyyn tehtävään, yleistä etua koskevaan tehtävään tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseen.

Väestötietojärjestelmästä luovutettavien tietojen käyttötarkoitussidonnaisuuden sekä tietojen minimointiperiaatteen mukaisesti väestötietojärjestelmästä voidaan luovuttaa jatkossa ainoastaan vanhemmuusnimiketieto tilanteissa, joissa laajempia perheoikeudellista asemaa kuvaavia tietoja ei tarvita. Jos siis jokin taho, joka tällä hetkellä saa perheoikeudellista asemaa kuvaavat tarkemmat tiedot väestötietojärjestelmästä tarvitsisi käyttötarkoitukseensa ainoastaan tiedot vanhemmuusni-

mikkeestä, voisi se jatkossa saada käyttöönsä ainoastaan vanhemmuusnimiketiedot nykyisten perheoikeudellista asemaa kuvaavien tietojen sijaan. Tämä edellyttäisi muutoksia tällaisten tahojen väestötietojärjestelmästä saatavien tietojen käsittelyyn sekä käytössä olevasta väestötietojärjestelmän tietopalvelutuotteesta riippuen muutoksia myös tietojärjestelmiin (esimerkinomaisesti VTJ-muutostietopalvelua ja -muutosrajapintaa hyödyntävien asiakkaiden osalta esityksen s. 64 ja tietoja vastaanottavien järjestelmien osalta esityksen s.88). Tällaisessa tilanteessa vanhemmuusnimiketiedon käyttöönotto ei olisi vapaaehtoista siten kuin hallituksen esityksessä kuvataan (s. 57 ja 63). Esityksen perustelujen mukaan (s.64) vähintään kymmenissä, mutta mahdollisesti sadoissa kuntien palveluissa riittäisi vanhemmuusnimikettä koskeva tieto. Jos merkittävä osa näistä palveluista vastaanottaa nykyisin väestötietojärjestelmän perheoikeudellista asemaa kuvaavia tietoja, olisi muutoksen toteuttamiselle ja käyttöönotolle ehdotettu noin 12 kuukauden siirtymäaika todennäköisesti liian lyhyt. Riittävän siirtymäajan pituuden ja säännösten voimaantuloajankohdan määrittämiseksi olisi arvioitava miten paljon todellisuudessa on tahoja, jotka jatkossa tarvitsisivat väestötietojärjestelmästä vanhemmuusnimiketiedon perheoikeudellista asemaa kuvaavien tietojen sijaan ja mikä on näiden tahojen tarvitsema siirtymäaika tarvittavien muutosten toteuttamiseen ja käyttöön ottamiseen.

2. Vanhemmuusnimiketiedon käyttöönoton voimaantulo- ja siirtymäsäännökset lakiehdotuksessa 7.

Esitys sisältää ehdotukset väestötietojärjestelmässä käyttöön otettavasta uudesta vanhemmuusnimiketiedosta ja sen muuttamisenmenettelystä. Esityksen voimaantuloa koskevissa perusteluissa on asianmukaisesti huomioitu Digi- ja väestötietoviraston tarvitsema aika väestötietojärjestelmään tarvittavien muutosten tekemiseen. Kuitenkin ainoastaan sukupuolen vahvistamisesta annettavan lain voimaantulosäännösehdoituksessa on huomioitu järjestelmämuutoksille tarvittava aika. VTJ-lain 13 ja 40 §:ään lakiehdotuksessa 7. ehdotettavia muutoksia olisi järjestelmämuutoksille tarvittavan ajan vuoksi myös alettava soveltamaan myöhemmin ja samaan aikaan kuin sukupuolen vahvistamisesta annettavaan lakiin ehdotettua 5 §:ää. Sosiaali- ja terveysministeriö on huomionnut muutostarpeen eduskunnan lakivaliokunnalle.

Sosiaali- ja terveysministeriö on tuonut lakivaliokunnalle esiin, että on jossain määrin epäselvää, tarvitaanko siirtymäsäännöstä, joka loisi nimenomaisen säädöspohjan vanhemmuusnimikkeen tallettamiseksi kaikille väestötietojärjestelmään rekisteröidyille vanhemmille.

Valtiovarainministeriö on sosiaali- ja terveysministeriön lakivaliokunnalle tekemistä huomioista lakiehdotuksen 7. voimaantulo- ja siirtymäsäännöksiin samaa mieltä. Valtiovarainministeriö pyytää kuitenkin säännösten voimaantuloajankohdan osalta huomioimaan tämän lausunnon kohdassa 1. olevan huomion riittävästä ajasta valmistautua vanhemmuusnimiketiedon käyttöön.

3. Esityksen suhde hallituksen esitykseen HE 132/2022 vp

Eduskunnan käsiteltävänä on valtiovarainministeriössä valmisteltu hallituksen esitys VTJ-lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 132/2022 vp.) Hallituksen esityksessä 189/2022 vp. on viitattu valtiovarainministeriössä valmisteltuun hallituksen esitykseen HE 132/2022 vp. asianmukaisesti kohdassa 10. HE 132/2022:n säännösehdotusten tavoiteltua pääasiallista voimaantuloajankohtaa on kuitenkin muutettu ja se poikkeaa tällä hetkellä HE 189/2022:n kohtaan 10 kirjoitetusta. Pääasialliseksi voimaantuloajankohdaksi ehdotetaan 1.9.2023 aiemman 1.1.2023 sijaan.

Kumpikin hallituksen esitys sisältää ehdotuksen VTJ-lain 40 §:n muuttamiseksi. Hallituksen esitysten muuttuneiden käsittely- ja tavoiteltujen voimaantuloajankohden vuoksi valtiovarainministeriö ehdottaa, että kaikki näissä hallituksen esityksissä ehdotetut muutokset 40 §:ään toteutettaisiin HE 189/2022 vp:n käsittelyn yhteydessä. Näin vältettäisiin riski samaan aikaan eri hallituksen esityksillä tehtävien säännösmuutosten yhteensovittamisongelmasta.